

Orsat Ligorio
Kozarčev vijenac 2/2
HR – 10 000 Zagreb
sligorio@ffzg.hr

PRVI GOVOR PROTIV MARKA ANTONIJA

Uvodna napomena: Na savjet sam urednika prijevod podijelio na dvoje. Prvi dio donosi glave I do VII. Tekst, kojim sam se služio, uzet je prema Teubnerovom izdanju C. F. W. Müllera *Orationes: In M. Antonium Philippicæ XIV* (1900). Kao prijevodima od uzora koristio sam se talijanskim izdanjem G. Mazzonija (*Le filippiche*, Milano 1931) i engleskim A. Clarka i E. Yongea (*Orations: The fourteen orations against Marcus Antonius* (Philippics), London, 1903). Sigla: *Thras.* = *Corneli Nepotis Thrasylulus, Sat.* = *Decimi Iuni Iuvenalis Saturæ*.

Sadržaj: Prošlo je gotovo sedam mjeseci od Cezarova ubojstva i Ciceron se pravda što je, izgubivši nadu u slogu, napustio Rim ne želeći da se doima kako njegovo prisustvo znači odobravanje ondašnjeg stanja. (1) Iako je bio daleko, ipak je došla do njega dobra vijest – činilo se naime da se Antonije predomislio i da je ostavio svaku želju za vlašću. (2 - 4) Kratko pohvalivši Dolabelu, koji mu je bio isposlovaio *ius legationis*, zbog nekih manjih zasluga, (5) govornik ispriповjedi kako su se u iznenadnom obratu početkom lipnja, dok su Brut i Kasnije bili daleko, pokazale prave Antonijeve namjere. (6) Kada je o tome čuo, Ciceron ode za Grčku, ali se zbog neprilika na putu zadrži u Regiju i ondje ga zatekne glas da će se 1. kolovoza održati sjednica od neke važnosti na kojoj bi se Antonije ponovo trebao potčiniti senatu. (7 - 8) Okrene se onda prema Rimu i sretne Bruta. On mu pripovijedi o Luciju Pizonu koji je na rečenoj sjednici ostao bez potpore unatoč izvrsnom govoru. (9 -10) Ciceron je stiže u Rim 1. rujna, ali ne dolazi na sjednicu na kojoj se raspravljalo o božanskim počastima za Cezara. Zbog ovog ga Antonije strogo ukori u senatu. (11) Ciceron se zatim stade braniti i govoriti u korist Lucija Pizona. (12 - 15) Govor je održan 2. rujna 44. ←.

I. Sabrani oci, prije no što o državi rekнем ono, što se mora, mislim, u ovaj čas reći, ukratko ću vam objasniti i zašto sam otišao i zašto sam se vratio.¹ Kad sam se nadao da je država ponovo dobila sluha za vaše savjete i preporuke, držao sam da mi je kao bivšem konzulu i senatoru ostati kao na kakvu braniku. Zaista, nikamo nisam odlazio i revno sam promatrao državu od onog dana kada smo se sastali na stanu božice Zemlje.² U tom sam hramu – koliko sam već bio kadar – udario temelj miru i podsjetio na drevni atenski uzor. Čak sam upotrijebio i grčki izraz³ kojim se služila Atena izmirujući neslogu i mislio sam kako svaki trag nesloge valja zatrti vječitim zaboravom.

¹ Ciceron je za Grčku bio otišao 15. srpnja sa svog imanja u Pompejima, a u Rim se vratio 31. kolovoza 44. ←.

² Sastanak se zbio trećega dana po Cezarovoj smrti, 18. ožujka 44. ←. Zemljin se hram nalazio na podnožju Eskvilina, a podigao ga je otac braće Grakho, Tiberije Sempronije 286. ←. Sama se Zemlja (lat. *Tellus*) isprva štovala kao roditeljica, a u helensko je vrijeme sinkretizirana s inozemnim božanstvima pa se nazivala i raznim Kibelnim pridjevima poput *Mater Idaea*, *Magna Mater*, *Dindymene* i sl.

³ Grč. *Μή μνησικακεῖν* »ne opominjati se neprilika« što će reći upravo »oprost« (grč. *ἀμνηστία*). Ciceron aludira na Trazibulovu odluku kojom je preduhitrio osvetu demokrata oligarsima, usp. u Kornelija Nepota (*Thras.* 3): *Praeclarum hoc quoque Thrasyluli, quod reconciliata pace, cum plurimum in civitate posset, legem tulit, ne quis ante actarum rerum accusaretur neve multaretur; eamque illi oblivionis appellarunt.* (»I ovo je djelo Trazibulovo

[2] Tada je Marko Antonije održao znamenit govor i pokazao izvrsnu namjeru. Njegovom zaslugom i onom njegova djeteta uglavljen bi mir s najuglednijim građanima.⁴ Susljedna se zbivanja nisu ništa razlikovala od početka: na sijela, koja je o državi vodio kod kuće, pozivao je najuglednije Rimljane; pred senatom je izvrsno izlagao; u Cezarovim se knjigama tada nije našlo ničega što već od prije nije svima bilo znano; na pitanja je odgovarao s velikom strpljivošću. [3] »Nisu li neki prognanici natrag dovedeni?« »Jedan,« reče, »a osim njega nitko.«⁵ »Nije li podijeljen oprost?« »Nipošto«, odgovori. Istom, htio je da se složim s izvršnikom Servijem Sulpicijem,⁶ kako se nakon martovskih Ida ne bi objavljivale ploče s bilo kakvom odlukom Cezarovom ili svjedočanstvom o dobru djelu. Ne obazirem se na mnoga druga djela, i to plemenita, jer moj govor hita prema jednom osobitom djelu Marka Antonija - stubokom je oslobodio državu diktature, koja se već bila osilila poput tiranije. A o ovoj stvari mi nismo čak ni raspravili. Donio je već napisanu odluku koju je htio provesti. A kada ju je pročitao stali smo uz njegov savjet velikom revnošću te mu odlukom senata i sjajnim govorom zahvalili.

II. [4] Doimalo se da je vedar svanuo dan kada smo bili oslobođeni ne samo tiranije, koju pretrpjismo, nego i straha od tiranije, te se doimalo se da je Antonije silno zadužio državu željom da Grad bude slobodan budući da je zbog uspomene na nedavnu i neprekinutu diktaturu iz države posve istrijebio diktatorovo ime, koje često bi pravo. [5] Netom je senat oslobođen opasnosti od krvoprolića, a na kuku je naboden bjegunac koji je okaljao Marijevo ime⁷. Sve ovo zajedno učine Antonije i kolega mu na vlasti. Ima, zatim, navlastitih djela Dolabelinih⁸, ali ona bi, mislim, bila zajednička da mu je kolega bio prisutan.

Evo, kada je gradom lazilo veliko zlo šireći se iz dana u dan⁹ i kada su na forumu spomenik Cezaru sagradili isti ljudi koji mu nisu tijelo sahranili kako treba¹⁰ i kada su propalice

slavno: po sklopljenom je miru, a mnogo se u atenskoj državi osilivši, zakonom uredio da se nitko ne tuži niti ne kažnjava zbog predašnjih radnji – ovaj zakon nazvaše oni zakonom zaborava«).

⁴ Marko je Antonije svog sina, Antonija Mlađeg Antilu, poslao urotnicima kao zalog i dokaz dobrih namjera u državnim poslovima. Ovo mu dijete rodi (47. ←) žena iz trećeg braka, Fulvija, a pogubiti ga dade Oktavijan 30. ← nakon bitke kod Akcija.

⁵ Antonije je isposlovao da se u Rim vrati Seksto Klodije, kojeg je bio prognao Publije Klodije zbog nasilja i zločina. Ciceron, od kojeg je Antonije tražio slogu po ovom pitanju, nikada nije vjerovao njegovim riječima da je sam Cezar razmišljao o ovoj stvari, ali nije ima izbora nego složiti se.

⁶ Servije Sulpicije Ruf Ciceronov je kolega, govornik i pravnik, konzul 51. ←. Ovom je zgodom tražio zabranu posthumnog objavljivanja Cezarovih zakona kako bi preduhitrio tobožnje odluke i falsificirane dekrete.

⁷ Ciceron aludira na Amacija, unuka Gaja Marija, kojemu je pošlo za rukom tu i tamo pokrenuti koji nered. Antonije i Dolabela zatvore ga 15. travnja 44 ←. Odavde su mrtva Amacija kukom vukli preko gemonskih stuba do Tibera. Ovako su se uglavnom kažnjavali izdajice i tirani, slično je kod Juvenala (*Sat. X 66 - 67*): *Seianus ducitur unco / spectandus* («Valja vidjeti kako Sejana kukom vuku»).

⁸ Publije Kornelije Dolabela Ciceronov je zet i zamjenik Cezarov na mjestu konzula za godinu 44. ←. Bio je prevrtljiv čovjek, isprva Pompejev pristalica pa Cezarov suborac kod Farsala, a nakon njegove smrti vjeran drug urotnika, jer su mu ovi obećali konzulat, ali kada mu je Antonije ponudio da vodi vojnu ekspediciju u Siriji, ovaj još jednom promijeni stranu. Ondje, pored pljačke i pustošenja, skrivi smrt ondašnjeg prokonzula Gaja Trebonija te k njemu pošalju Kasija, jednog od Cezarovih ubojica, da ga privede na sud, ali ga Dolabela preduhitri i ubije se u Laodiceji, 43. ←.

⁹ Ovo je zlo, dakako, nezadovoljstvo naroda Cezarovom smrću koji je, na mjestu gdje je Cezarovo tijelo spaljeno, složio nekakav stup s natpisom »Ocu domovine«. Dolabela dade stup srušiti, a neke od učesnika smaknuti.

s robovima na se nalik svakog dana sve više i više prijetili uvijek nanovo gradskim kućama i hramovima, tada se takav pokazao Dolabelin prijekor ne samo protiv drskog i opakog roblja nego i protiv proste i bezbožne čeljadi i takvo se pokazalo uništenje onog prokletog stupa, da se čudim što se ino vrijeme tako jako razlikovalo od tog dana.

6. Kad ono na lipanjske Kalende – tada nas je pozvao da se sastanemo – sve je naglavačke izvrnuto i izrađeno mimo senata, a putem naroda koji je izočio i negodovao. Designirani konzuli¹¹ priznaše da se ne usude ući u senat. Osloboditelji domovine bijahu van Grada s čijeg su vrâta bili sklonili ropski jaram, a konzuli su ih ipak hvalili na saborima i u svakom govoru. Ljude koji se nazivahu veteranima (senatski se stalež veoma marljivo brinuo o njima) se huškalo ne na očuvanje onoga što već imaše nego nadom u novu pljačku. Budući da mi je o tome bilo draže slušati nego gledati sve to i jer sam imao dopušenje da odem,¹² otišao sam s namjerom da se vratim na siječanske Kalende; činilo mi se naime da će tada početi zasjedanje senata.

III. [7] To je, sabrani oci, razlog zbog kojeg sam otišao. Sada ću vam kratko o tome zašto sam se vratio, jer u tom je više prilike za divljenje. Kada sam s itekakvim razlogom¹³ izbjegao Brindizij, taj utrti put prema Grčkoj, stigao sam o kolovoške Kalende u Sirakuzu, jer je put za Grčku iz tog grada bio na dobru glasu. Ovaj me grad, premda mi je veoma blizak,¹⁴ nije mogao zadržati preko jedne noći, iako je to htio. Bojao sam se da moj iznenadni dolazak ne bi, ako bih se zadržao, izazvao kakvu sumnju kod mojih prijatelja. Tada me vjetar doveo sa Sicilije u Leukopetru (to je rt u Regiju), odakle sam otlopio e da bih prevalio put u Grčku. Ne odvezavši se na tom putu daleko, južina me vrati na mjesto s kojeg sam se bio otisnuo. [8] U kasni sam noćni sat ostao na konaku kod Publija Valerija, mog dobroga prijatelja i učesnika slične sudbine, a kod njega sam ostao i sljedeći dan čekajući dobar vjetar; tada mnogi građani iz municipija Regija dođoše k meni, a među njima nekolicina onih koji tek stigoše iz Rima. Oni mi prvo pripovjede o govoru Marka Antonija, koji mi se toliko dopao da sam, pročitavši ga, prvi put počeo razmišljati o povratku. Ovaj me glas zatekao netom po Brutovoj i Kasijevoj odluci, koja mi se učinila puna zdušnosti, a to će biti zbog toga što ih volim više iz onih političkih, a manje iz privatnih razloga. Glasnici su još napomenuli (često se naime zbiva da oni koji hoće javiti kakvu dobru vijest, izmisle štogod pa i to dodadu e da bi bila radosnija vijest koju nose) da bi se stvar trebala izmiriti, da bi se senatori o kolovoškim Kalendama trebali skupiti u veliku broju i da bi se

¹⁰ Zanesena je svjetina netom po svršetku Antonijeva govora na licu mjesta spalila Cezarovo tijelo, premda mu je lomača bila unaprijed pripravljena na Marsovu polju, nedaleko od grobnice Julijevaca.

¹¹ Gaj Vibije Pansa i Aulo Hirције, obojica uvjereni pobornici Republike, izginuli su boreći se zajedno protiv Antonija kod Mutine.

¹² *Ius legationis* je dopuštenje koje izdaje Senat nekom od svojih članova, koji onda može, kada hoće, otići iz Rima i opet se vratiti po volji. Isprva ono nije imalo vremenskih granica, ali je kasnije ipak određeno na godinu dana. Ciceron ga se domogao od Dolabele, 2. lipnja 44. ←.

¹³ Htio je izbjeci četiri Antonijeve legije, koje je ovaj bio pozvao iz Makedonije, a u Rim su se vraćale preko Brindizija.

¹⁴ Ciceron je u Lilibeu na Siciliji bio kvestor za godinu 75. ←. Tada na traženje mnogih ondašnjih građana, koje je pedepsavala razudana banda ondašnjeg namjesnika, Ciceron optuži Vera i izvarednom govorničkom taktikom (*In Verrem*) isposluje da ga senat progna u Masiliju. U ironičnom obratu Ver izgine kada nalog za njegovo pogubljenje 43. ← potpiše Marko Antonije.

Antonije trebao, nakon što je zbacio zlurade savjetnike¹⁵ i odustao od galskih provincija¹⁶, ponvno potčiniti volji senata.

IV. [9] Tada me, da pravo kažem, obuze tolika želja za povratkom da mi nikakve lađe i vjetrovi ne bi dostajali – ne stoga što sam mislio da neću stići na vrijeme već zbog toga da ne bih zakasnio izraziti radost radi države. Pa se odvezavši hitro u Veliju sretoh Bruta, a koliko me taj susret rastužio, neću kazati. Meni samome se činilo neprilično drznuti se na povratak u grad iz kojeg je Brut odlazio¹⁷ i k tome biti na sigurnom gdje on to ne može. Primjetio sam međutim da on nije potresen na meni sličan način. Bio je visoka čela, svjestan svog golemog i izvrsnog djela; nimalo se nije jadao zbog vlastita udesa, ali se mnogo se tužio na vaš. [10] On mi prvi ispriopovijedi o čemu je Lucije Pizon¹⁸ na kolovoške Kalende govorio u senatu. Premda mu je manjkalo pomoći (upravo mi je ovako Brut to rekao) onih koji ga trebali poduprijeti svejedno je, i prema Brutovoj priči (a ima li od toga štogod pouzdanije?) i prema pohvalnom kazivanju svih onih koje sam kasnije sreo, kako mi se činilo, dosegao veliku slavu. Pohitao sam dakle da pomognem čovjeka kojeg drugi nisu podržali, a ne da štogod unaprijedim – tome se nisam ni nadao niti sam to mogao postići. Pohitao sam ipak kako bih, ako bi mi se što zla dogodilo (a čini se da mi nad glavom visi mnogo toga što mi ni priroda ni sudbina nije namijenila), ostavio državi riječ na ovaj dan da svjedoči o mojoj stalnoj zabrinutosti oko njenih poslova.

[11] Budući da se uzdam, sabrani oci, kako vam je razlog i jedne i druge odluke sada po volji, potužit ću se ukratko o jučerašnjem Antonijevu nedjelu prije no rekнем koju o državi. Ja sam prema Antoniju prijateljski raspoložen i uvijek držim na pameti da moram biti takav zbog nemale usluge kojom me je zadužio.

V. Što mu je, dakle, trebalo da me jučer u senat tako strogo dovede?¹⁹ Zar sam jedini ja izočio? Zar senat nije rjeđe zasjedao u malom broju? Zar se o takvoj stvari raspravljalo da je i bolesnike trebalo dovući? Mislim da je Hanibal bio pred vratima ili se raspravljalo o izmirenju s Pirom, kada su – takva je predaja – na sjednicu doveli čuvenog Apija, i slijepa i stara.²⁰ [12] Raspravljalo se o molitvama na har,²¹ a u takvim poslovima senatori i te kako znadu ne pojaviti se. Ne dovodi ih naime činjenica što su položili zakletvu već utjecaj onih ljudi o čijoj se slavi raspravlja; a stvar je ista kada se raspravlja i o trijumfu. Konzuli su tada tako bezbrižni da je

¹⁵ Antonije je oko sebe brojao priličan broj onih koji su se gotovo takmičili da ga nagovore na čim gore zlodjelo. Najpoznatiji su među njima bili Mustela Tamizije, Lakon, Kafon, Tiron Numizije, Sasa i Kotila.

¹⁶ Ovdje se misli na one provincije koje je Cezar bio podijelio konzulima designiranim za 42. ←, davši transalpinsku Galiju Luciju Munaciju Planku i cisalpinsku Galiju Decimu Brutu. Antonije je ovu zemlju htio za se, a još je prije izradio da se Makedonija, kojom je sada upravljao on, dade na upravljanje njegovom bratu Gaju Antoniju.

¹⁷ Brut je namjeravao osvojiti Makedoniju hineći da ide na istok po žito, kako je bilo odlučeno na sjednici senata 5. lipnja. Njegov je drug Kasije bio trebao otići na Siciliju, ali sada je i on iz Napulja putovao za Siriju.

¹⁸ Lucije je Pizon otac Kalpurnije, Cezarove treće žene, ali istodobno ljuti Cezarov protivnik. Isprva se u mišljenju razilazio i s Ciceronom, ali zajedničkih ih je neprijatelj, Antonije, zbliži u nevolji.

¹⁹ Senat je zasjedao 1. rujna; kako se Ciceron nije pojavio jer je u Rim bio stigao dan uoči sjednice, Antonije ga žestoko napadne.

²⁰ Ciceron opominje slušaoce na dvije čuvene sjednice, nakon bitke kod Kane i nakon one kod Herakleje. Na drugoj naloži iznemogli Apije Klaudije da ga u nosiljci odvedu u senat kako bi sudjelovao u odbijanju primirja kojega je došao ponuditi Pirov izaslanik Cineja. Jasno je da ovdje Ciceron ironijom uzvraća Antoniju.

²¹ Bio je običaj bogovima izdašno zahvaliti molitvama na har (lat. *supplicationes*), ovaj put u Cezarovo ime.

senatorima gotovo dozvoljeno ne pojaviti se. Budući da sam, s druge strane, znao za ovdašnje navade i jer sam bio umoran od puta i sam sebi na teret, po prijateljskom običaju poslao k Antoniju čovjeka da ga o ovom izvijesti. A on, dok ste vi to slušali, odgovori da će doći kod mene doma s obrtnicima. Bilo je u toj izjavi previše srdžbe i obijesti. Za kakvo je to nedjelo takva kazna da se među ovim staležem drznuo kazati da će uz pomoć javnih radnika uništiti kuću izgrađenu na državni trošak prema odluci senata. Tko je naime ikada tolikim udesom silio jednoga senatora? Zar se ikada dosudilo za ovaj prekršaj išta oštrije od zaloga ili kazne? Jer da je on znao kako ću ja govoriti, zacijelo bi bio popustio u okrutnosti.

VI. [13] Zar mislite, sabrani oci, da bih se ja mogao založiti za ono što ste vi protiv svoje volje podržali? Kao primjerice za to da se svetkovine u spomen mrtvima miješaju s molitvama na har, kao za to da se u državu uvedu neprimjereni obredi, kao za to da se mrtav čovjek časti poput boga! A o kome se radi, to neću ni kazati. Makar to bio i Brut, koji je svojerno i oslobodio državu tiranije kraljeva i rodio slično potomstvo krjeposno poput sebe gotovo petsto godina kasnije,²² ipak se ne bih mogao staviti da jednog mrtvaca uključim u obred za besmrtnu bogove kako bi se javno častio onaj koji ni groba nema gdje bi mrtvačku žrtvu primio.

Ja bih, sabrani oci, bio iznio takvo mišljenje kako bih se lako mogao obraniti od rimskog puka, da je država pretrpjela kakav teži udes, npr. rat, bolest, glad. Jedan nas dio ovoga već globi, a drugi nas, bojim se, tek čeka. Htio bih da besmrtni bozi oproste i rimskom puk, koji je protiv svega ovoga, i senatskom staležu, koji je protiv volje došao do odluke. [14] A ostale nevolje države? Je li se o njima dozvoljeno govoriti? Meni bar jest i uvijek će mi biti dozvoljeno da pazim na ugled i da prezirem smrt. Samo da mi je ovamo doći i neću oklijevati oko mišljenja po cijenu neprimjerenosti.

I kamo sreće, sabrani oci, kamo sreće da sam bio tu na kolovoške Kalende! – ne stoga što je to moglo nečemu koristiti, već zbog toga da se ne nađe tek jedan bivši konzul (kao što se to onda zbilo) dostojan one časti, dostojan države.²³ Silno mi je žao zbog toga što ljudi koji su uživali najveće povlastice rimskog puka nisu slijedili Lucija Pizona, začetnika sjajne ideje. Zar nas je zbog toga rimski puk izabrao za konzule da se, smješteni na najvišem stepenu časti, nimalo ne brinemo za državu? Nijedan konzular nije na glas podržao Lucija Pizona, pa čak ni klimanjem glave. Sramota! Što hoće reći to dobrovoljno pokoravanje? [15] Možda je ono do neke mjere bilo nužno. Ja ne tražim očitovanje istinskoga mišljenja od svih onih koji ga iznose s konzularskog mjesta. Drukčija je opet stvar s onima preko čijeg šutanja mogu prijeći, a drukčija s onima od kojih zahtijevam da dadu glasa.²⁴ Žao mi je što rimski puk sumnja na njih ne samo zbog njihova straha (što bi samo po sebi bilo sramotno) nego i zbog toga što je svaki iz svoga razloga zatajio po pitanju vlastita ugleda.

²² Lucije je Junije Brut prvi rimski konzul koji je, osobito u prevrtljivim vremenima sredine prvog stoljeća ←, bio kudikamo najjasniji republikanski uzor. Potomak o kojem Ciceron govori je dabome Marko Brut, koji je, nakon gotovo pola tisućljeća od istovjetnog čina svog predaka, oslobodio rimsku državu tiranije ubivši Cezara.

²³ Na sjednici 1. kolovoza samo se Lucije Pizon usudio iznijeti različito mišljenje. Ciceron kaže da bi htio da je bio ondje i da ga je govorom pomogao u tom poslu.

²⁴ Tu govornik u prvom redu aludira na Antonijeva ujaka Lucija Cezara koji se prema objema stranama nejasno ophodio iako se dalo naslutiti i da pristaje uz Cicerona. Ali ima ih još, koje je Ciceron prozvao ovom rečenicom, npr. Servije Sulpicije Ruf, Publije Vatinije, Lucije Marcije Filip, Gaj Marcel, itd.